

HZ. MUHAMMED'İN (SAS) SİYASİ VE ASKERİ OLAYLARLA İLGİLİ GÖRÜP YORUMLADIĞI RÜYALARINA BİR BAKIŞ¹

A LOOK AT THE DREAMS OF HZ. MUHAMMAD (PBUH) WHICH HE SEEN AND INTERPRETED ABOUT POLITICAL AND MILITARY EVENTS

Doç. Dr. Mevlüt POYRAZ

Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı,
mevlutpoyraz@artvin.edu.tr
Artvin / Türkiye
ORCID: 0000-0002-8832-248X

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ULUIŞIK

Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı,
haticeuluisik@artvin.edu.tr
Artvin / Türkiye
ORCID: 0000-0002-9347-4680

ÖZET

Bu çalışmada, Hz. Muhammed'in (sas) bizzat kendisinin görüp yorumladığı birçok rüyadan sadece siyasi ve askeri mahiyet taşıyan ve hayattayken karşılığı olan rüyalar ele alınacaktır. Allah Resûlü, salih kimselerin gördüğü sevindirici rüyayı mahiyet itibariyle nübüvvetin kırk altıda biri, bazı rivayetlerde de vahyin yetmiş cüzünden biri olarak zikretmiştir. Vahye muhatap olan Hz. Peygamber, rüyaları; nübüvvetin yahut vahyin bir cüzü olarak görmesine karşın vahiy olarak değerlendirmemiş, bizzat gördüğü rüyaları yorumlamış, sahabesine de rüyalarını hayır üzere yorumlamalarını tavsiye etmiştir. Kendisinden sonra nübüvvet ve vahiy olmayacağından müjdeleyici olarak sadece sadık rüyaların kalacağını belirtmiş ve bu rüyaların kıyamete dek süreceğine dikkat çekmiştir.

Zaman açısından; geçmiş, şimdi ve geleceğe hitap eden rüyalar, çalışmamızda gelecekte cereyan edecek olaylara işaret etmesi yönüyle ele alınacaktır. Rüyaların konusunu siyasi ve askeri konulara indirgediğimizden, ilgili konuya dair rivayetlerin sınırlı sayıda olduğunu ifade etmeliyiz. Çalışma konusu, dünyevi olayların metafizik formla bağlantısını ortaya koymasından önem arz etmektedir.

¹ Bu çalışma, Ege 10. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Ana Metin Kitabı 2. Cildinde "Hz. Muhammed (Sas)'in Siyasi ve Askeri Olaylarla İlgili Görüp Yorumladığı, Hayatında Fiili Olarak Karşılık Bulan Rüyalarına Bir Bakış", ismiyle yayımlanmış tam metinli bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonudur. Mevlüt Poyraz, Hatice Uluişik, "Hz. Muhammed (Sas)'in Siyasi ve Askeri Olaylarla İlgili Görüp Yorumladığı, Hayatında Fiili Olarak Karşılık Bulan Rüyalarına Bir Bakış", Ege 10. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (İzmir 22-24 Aralık 2023) İzmir: Academy Global Publishig House, 2023, 2/2523-2538.

İslam Tarihi ve bazı hadis kaynaklarına göre ele alınan çalışma bağlamında beş rüya ele alınacaktır.
Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Hz. Muhammed, Rüya, Te'vil, Hicret,Uhud.

ABSTRACT

In this study, among the many dreams that the Prophet Muhammad (pbuh) himself and interpreted, only the dreams of a political and military nature and those that had a response during his lifetime will be discussed. The Messenger of Allah (pbuh) mentioned the pleasing dreams of the righteous people as one of the forty-sixths of prophethood, and in some narrations as one of the seventy parts of revelation. Although the Prophet, who was the addressee of revelation, considered dreams as a part of prophethood or revelation, he did not consider them as revelation, interpreted the dreams he personally, and advised his companions to interpret their dreams in a good way. Since there will be no prophethood and revelation after him, he stated that only faithful dreams will remain as a herald and drew attention to the fact that these dreams will continue until the Day of Judgement. In terms of time, dreams, which address the past, present and future, will be discussed in terms of signalling events that will take place in the future. Since we have reduced the subject of dreams to political and military issues in our research, we should state that the number of narrations on the relevant subject is limited. The subject of the study is important in terms of revealing the connection of worldly events with the metaphysical form. According to Islamic History and some Hadith sources, five dreams will be discussed in the context of the study

Keywords: Islamic History, Prophet Muhammad, Dream, Ta'wil, Hegira, Uhud.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar rüya görmüşler ve bu rüyalarda gördükleri sembol, imge ya da olayları anlamlandırmaya çalışmışlardır. Görülen rüyaları, geleceğe dair bir işaret olarak algılanmış ve bu çıkarım üzerine hareket etmişlerdir. Hemen hemen her bireyin tecrübe ettiği bir olgu olan rüyalar, Kur'an'ı Kerim'de birçok örneğiyle muhataplarına sunulmuştur. Hz. İbrahim'in rüyası, Hz. Yusuf'un rüyası, Firavun ve Nemrut'un rüyaları vb. rüyalar bunlardan birkaçıdır. Kuran'ı Kerim'in fiili ve sözlü müfessiri olan Allah Resûlü de konuyla ilgili izahlarda bulunmuş, kendi ve ashabının gördüğü rüyalar üzerinde yorumlar ve değerlendirmeler yapmıştır. Dolayısıyla Müslümanların rüyalara kıymet yüklediği açıktır. Nitekim ezan gibi Müslümanları namaza çağıran ibadet, ashabın görmüş olduğu rüya neticesinde yürürlüğe girmiştir.

Literatüre baktığımızda ilk dönem İslâm Tarihi ve Hadis kaynaklarında rüyalara çokça yer verilmiş, bu konuya özgü "rüya bahsi/kitabı" şeklinde başlık ve bâblar açılmıştır. Ancak muâsır eserlerde, İslâm tarihi açısından müstakil olarak çok fazla konu edinilmemiştir. Zira rüyayı gören kimseyi ilgilendiren üstelik de soyut olan rüya mefhumuna nasıl yaklaşılabileceği hususu da problemlidir. Hz. Peygamber'in görmüş olduğu rüyaları nakledenler doğal olarak rüyalara gerçek nazarı ile yaklaştıklarından tenkit yoluna gitmemişlerdir. Bizim bahsi geçecek rüyalara yaklaşımımız da bu doğrultuda olacaktır. Zira bu rüyalar gerek İslâm Tarihi eserlerinde gerekse Hadis kaynaklarında yer alan ve Hz. Peygamber'e (sas) isnat edilen rüyalarlardır.

Bu çerçevede araştırmanın amacı ve yöntemini şöyle açıklayabiliriz. Araştırmanın amacı ve kapsamı; rüyaların gerçekliğinin olup olmadığı durumunu, Müslümanların mutlak itaat ettiği peygamber Hz. Muhammed'in rüyalara dair açıklamaları ve bizzat siyasî ve askerî konularla ilgili gördüğü rüyaları ve yorumlarının karşılığının nasıl çıktığını, tespit edip ortaya koymaktır. Zira rüyaların Hz. Peygamber'in hayatında fiilî olarak gerçekleşmesi çalışmayı önemli kılmaktadır. Araştırmada veriler, bazı Klasik İslam Tarihi ve Hadis kaynaklarındaki konuyla ilgili rivayetlerin derlenmesiyle oluşmuştur. Konuyla ilgili araştırma eserlerinden de istifade edilmiştir. Araştırma için tespit edilen veriler; kronolojik olarak sıraya konulmuş ve kaynaklarda geçen rivayetlerin birbirlerini teyit eder durumları dikkate alınarak rivayetlerin metin açısından sıhhati ve nakilleriyle alakalı olası râvi problemlerinin nitel analizi yapılacaktır. Râvilerin aktarım probleminden kaynaklı ekleme ve çıkarmaların yahut yorumlamalarının olabileceği dikkate alınacaktır.

Bu yüzden rivayet metninin içeriğinin, zaman ve mekânla uyumlu olup olmadığı da değerlendirilecektir. Araştırmanın ana konusuna geçmeden önce Allah Resûlü'nün rüyalara dair genel bakışını ifade eden bazı rivayetleri paylaşmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Allah Resûlü bizzat kendisi gördüğü rüyaları yorumlamış, sahabesine de rüyalarını hayır üzere yorumlamalarını tavsiye etmiştir. Kendisinden sonra nübüvvet ve vahiy olmayacağından müjdeleyici olarak sadece sadık rüyaların kalacağını belirtmiştir. Enes b. Mâlik'in (öl. 93/711-712) naklettiğine göre Allah Resûlü rüya hakkında şöyle buyurmuştur: "*Salih bir kimsenin gördüğü sadık (doğru) ve sevindirici rüya Nübüvvetin kırk altıda biridir*"² İmam Müslim'in kaydettiği İbn Ömer'den (öl. 73/693) nakledilen rivayete göre ise, Allah Resûlü: "*Salih rüya, peygamberliğin yetmiş cüzünden bir cüzdür.*"³ Hz. Peygamber, kendisinden sonra nübüvvet ve vahiy olmayacağından müjdeleyici/mübeşşirat olarak sadece sadık rüyaların kalacağını belirtmiştir. Buhârî'nin kaydettiği Atâ b. Yesâr'dan (öl. 103/721) mürsel olarak nakledilen rivayete göre Resûlullah (sas): "*Benden sonra nübüvvetten, müjdeleyicilerden başka bir şey kalmayacak*" diye buyurmuştur. Oradakiler: "*Müjdeleyiciler nedir ya Resûlullah?*" diye sorduklarında, Allah Resûlü: "*Salih kimsenin gördüğü yahut da başkasının onun için gördüğü sadık (doğru) rüyalar. O rüyalar, nübüvvetin kırk altıda biridir*" buyurmuştur.⁴ Öte taraftan sadık rüyalarla müjdeleyici hallerin görülmesinin kıyamete dek sürecek bir durum olduğuna dikkat çekmiştir. Bu hususla ilgili Ebû Hüreyre'den gelen rivâyetin bir kısmında, Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: "*Kıyamet zamanı yaklaşınca Müminlerin rüyası, hiç yalan çıkmayacaktır. Rüyası en doğru olanlar, sözü en doğru olanlardır...*"⁵

Hadis kaynaklarında geçen rivayetlere göre Allah Resûlü, rüyaları kaynağı itibariyle ilahî, şeytanî ve zihni meşgul eden günlük şeyler olarak tasnif etmiştir. Ebû Hüreyre'den (öl. 58/678) nakledilen rivâyete göre, Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: "*...Rüya üç çeşittir; Güzel rüya Allah tarafından müjde ve sevinç vesilesidir. İkinci çeşit rüya insanın günlük yaşantısında zihnini meşgul eden şeylerden kaynaklanan rüyadır. Üçüncüsü ise şeytan tarafından üzüntü veren kâbüslü rüyadır...*"⁶ Rüyanın karşılığının çıkıp çıkmamasıyla alakalı olarak Allah Resûlü: "*Rüya tâbir olunmadığı müddetçe kuşun ayağındadır. Tâbir olunduğunda ise tahakkuk eder. Rüya ya sevilen bir dosta veya rüya tabirinde isabetli görüşleri olan bir kişiye anlatılmalıdır*" buyurmuştur.⁷

² İmâm Mâlik, *Muvatta*, 1-5, (b.y.: Mecmuatu'l-furkânî't-ticâriyye, 1424/2023), Kitâbu'r-Rüya, 52, 1 (1917); Buhârî, *Sahih-i Buhârî*, (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1423/2002), Kitâbu't-Ta'bir, 92/2; Müslim, *Sahih-i Müslim*, (Riyad: Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, 1419/1997), Kitâbu'r-Rüyâ, 6/ (2263); İmam Ebî İsa Muhammed b. İsa b. Sevetu't-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, 1-5, thk. ve nşr.: Merkezü'l-buhûsi ve teknîyyeti'l-ma'lumat, (b.y.: Dâru't-Te'sil, 1437/2016), Ebvâbu'r-Rü'ya an Resûlillah, 2 (2437).

³ Müslim, *Sahih-i Müslim*, (Riyad: Beytü'l-efkârî'd-devliyye, 1419/1997), Kitâbu'r-Rüyâ, 9 (2265).

⁴ İmâm Mâlik, *Muvatta*, 52 (3); Buhârî, *Sahih*, Kitâbu't-Ta'bir, 92/2; Tirmizî, *Sünen*, Ebvâbu'r-rü'ya an Resûlillah, 2 (2439).

⁵ Tirmizî, *Sünen*, Ebvâbu'r-Rü'ya an Resûlillah, 11 (2457)

⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî es-Semerkindî, *Sünen-i Dârimî*, tashih: Mi'rac Muhammed, (Karaçi: Kadîmî Kütübi Hancı, 1337), Kitabu'r-Rü'ya, 6 (2143); Müslim, *Sahih*, Kitâbu'r-Rü'yâ, 4 (2261); İmam Ebî Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, *Sünen-i İbn-i Mâce*. (b.y.: Daru't-te'sil, 1435/2013), Ta'biri'r-rü'ya, 3 (3933); Tirmizî, *Sünen*, Ebvâbu'r-Rü'ya an Resûlillah, 7 (2447).

⁷ Ebû Dâvud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvud*, thk.: Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan Âli Selman, (Riyad: Mektebetü'l-Mearif, 1424), Edeb, 96 (5020); Tirmizî, *Sünen*, Ebvâbu'r-Rü'ya an Resûlillah, 6 (2445); İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, (İstanbul: İklim Yayınları, 1990), 2/470-471.

Hız. Peygamber bu beyanıyla kötü rüyaların karşılık bulmaması adına anlatılmamasını ya da rüyaları hayır üzere yorumlayan ilim sahiplerine anlatılmasını tavsiye etmiş ki, böylece kötü rüya gören kişi, rüyasının zararından/korkusundan kurtulabilin.⁸ Muhtemel karşılığı çıkacak olsa da kişinin rüyasının olumsuz etkisinden bir süre kurtulmasına fayda sağlayacaktır.

Rüyaların suistimale açık bir konu olması hasebiyle iki noktaya temas etmek gerekmektedir. Bunlardan birincisi; rüyalara yalan karıştırılması ki, bu husus suistimale müsait bir durumdur. Dolayısıyla Allah Resûlü böyle bir hâli kötü görmüştür. Bu hususta İbn-i Ömer'den rivayet edildiğine göre Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*En büyük yalan, görmediği düşü gördüm diye kişinin gözlerine iftira etmesidir.*"⁹ İkincisi; yukarıdaki rüya ile ilgili hadislerin geneli bağlamında diyebiliriz ki, rüya bireysel olup rüya gören kişiyle alakalıdır. Başkalarının o rüya ile amel etmesi beklenemez. Zira hadislerde şayet rüya açıklanmazsa rüyanın gerçekleşmeyeceğine dikkat çekilmiştir. Peygamberliğiyle birlikte vahye muhatap olan Allah Resûlü'nün çalışmaya esas konuda da rüyalarına bağlı olarak ashabını mutlak itaatle yüzleştirmeyip gerektiğinde yorumunu bilmesine rağmen ilgili konuyu istişareye açmış ve onları tavırlarında muhayyer bırakmıştır. Öte taraftan Allah Resûlü, mü'min kişinin rüyasının sıhhatine dikkat çekmiş ancak bu durumun başkalarını bağlayacağı yönünde bir beyanatı olmamıştır.

2. HIZ. PEYGAMBER'İN RÜYASINDA HİCRET MEKÂNINI GÖRDÜĞÜNÜ KONU EDEN RİVAYETLER VE DEĞERLENDİRMESİ

Hız. Peygamber döneminde iki hicret vukû bulmuştur. Bunlardan biri M. 615 ve 616 yıllarında gerçekleşmiş olan Habeşistan hicret, diğeri ise Hız. Peygamber 'in de (sas) dâhil olduğu Medine'ye yapılan hicrettir (622). Hız. Peygamber rüyasında hicret yerine işaret eden rüyalar görmüştür. Ancak bu rüyaların ne zaman görüldüğü ve yorumunun ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Dolayısıyla ilgili bilgilerin yer aldığı rivayetlerin net anlaşılabilmesi hicret mekânının farklı şehirlerle ilişkilendirilmesine sebep olmuştur. Habeşistan, Bahreyn, Yemâme, Hecer, Medine, Kinnesrin¹⁰ bahsi geçen beldeler arasındadır. Şayet rüya, Habeşistan'ı işaret ediyorsa o zaman bu rüyanın Habeşistan hicreti öncesi yani 615 yılında görülmüş olması gerekmektedir. Rüyada işaret edilen şehir Medine ise, II. Akabe biatının hemen öncesi ya da hemen sonrasında görülmüş olması icab etmektedir. Bu durumda Medinelilerin daveti öncesi görülmüş olan bir rüya üzerinden onların daveti değerlendirmeye alınabilir. Medinelilerin daveti ve biatleri sonrasında görülmüş ise, Allah'tan onay anlamında Resûlüne rüyasında Medine şehri gösterilmiş olabilir. Habeşistan dışında Medine ile birlikte zikredilen diğeri şehirleri içeren rivayetleri ve bu yerlere dair değerlendirmeleri de ele alacağız.

2.1. Habeşistan Hicretiyle İlişkilendirilen Rivayetler

Mekkeli müşriklerin zulmü ve baskısı artınca Hız. Peygamber ve ashabı, sığınacak yeni bir belde arayışı içine girdiler. Bir süre sonra Hız. Peygamber, Habeşistan'a hicret etmeleri için Müslümanlara izin verdi. Habeşistan'ın tercih edilmesinde en önemli etken olarak, bu belde hükümdarı Necâsî'nin oldukça âdil ve hoşgörü sahibi olması gösterilmektedir.

⁸ Konuyla ilgili Taberânî'nin yaptığı şu değerlendirmeyi zikretmenin uygun olacağı kanatindeyiz. "*Genel olarak her insan günde bir veya birkaç defa rüya görür. Bu rüyalar sevindirici olduğu gibi, üzücü de olabilir. Hemen herkes rüyasını başkalarına anlatır. İşte Peygamberimiz, bu hadislerinde rüyanın öyle herkese anlatılmayıp bir âlime veya kendisinin iyiliğini isteyen birisine anlatması gerektiğine dikkat çekmektedir. Çünkü Peygamber Efendimiz başka bir hadislerinde tâbir edilmedikçe rüyanın askıda olduğunu, tâbir edildiği şekil üzere çıkacağını bildirmiştir. Ehil olmayanlara anlatıldığında, o kimsenin rüyayı görüldüğü hal üzere anlatacağı açıktır. Oysa rüyanın görüldüğü gibi yorumlanması doğru değildir. Zira çoğu zaman rüyada görülen kötü şeyler, güzel bir şekilde çıkmaktadır. Ki, Peygamberimiz kendisine anlatılan zahirde çok kötü rüyaları iyi bir şekilde yorumlamıştır. Taberânî, Mu'cemü's-Sağîr Tercüme ve Şerhi. çev. İsmail Mutlu, (İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 1997), 2/621 Hadis no: 184.*

⁹ Dârimî, *Sünen*, Kitabü'r-rüya, 8 (2145); Buhârî, *Sahih*, Ta'bir, 91 (45).

¹⁰ Hafız İmadüddin Ebi'l-Fida İsmail b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî ed-Dımaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, (b.y.: Dâru Hicr, ts.) 4/420-422,433.

Ayrıca Hz. Peygamber'in bu yere işaret eden bir rüya gördüğü de rivayetler arasındadır. Muhammed b. Hâtîb şöyle bir rivayette bulunmuştur: Hz. Peygamber (sas) ashabına “*Rüyamda hurmalık bir yer gördüm. Oraya gidiniz*” buyurdu. Böylece Hâtîb b. (Hâris) ve Cafer b. Ebî Talib (öl. 8/629) deniz yoluyla çıkıp Habeşistan'a gittiler. Ben denizde, geminin içinde doğup dünyaya geldim.¹¹ Bu rivayette Habeşistan'a hicret edenlerin son derece kapalı bir bilgi içeren “*Rüyamda hurmalık bir yer gördüm. Oraya gidiniz*” ifadesinden hurmalık yerin Habeşistan olduğu çıkarımında bulunulması dikkat çekicidir. Muhammed b. Hâtîb'in babasından Habeşistan hicretine dair bilgiler duyup aktarmış olması kadar doğal bir şey yok ancak buradaki bilgiden, Muhammed'in kastedilen yerin Habeşistan olduğu sonucunu çıkarması mümkün gözükmemektedir. Ya rivayette bizzat hurmalık yer Habeşistan'dır ifadesi vardı ve râvi bunu hafzetti ya da râvi Medine'ye hicrete işaret eden rivayeti paylaşırken kendilerinin de Habeşistan'da olduklarını, bu rüyaya bağlı olarak Medine'ye hicreti duyduklarını ve peyderpey Medine'ye hicret ettiklerini anlattı. Bu arada da rivayet, nakiller sırasında birtakım değişikliklere uğradı ki bu ihtimal daha kuvvetli görünmektedir. Zira Medine'ye hicretle ilgili rüya ve yorumu içeren bilgilerde Habeşistan'da olanlar da oradan döndüler ifadeleri geçmektedir. Her ne kadar hicret yerinin belirlenmesiyle ilgili rüyalar mevzubahis olsa da yukarıdaki rüya rivayetinde geçen ifadelerden bu yerin Habeşistan ile ilişkilendirilmesi oldukça gariptir. Aynı eserde Habeşistan hicretiyle ilgili rüya ile ilintisi olmayan bir bilgi paylaşılmıştır ki makul olanın da bu olduğu kanaatindeyiz. Burada zikri geçen bilgiye göre; Cafer, Hz. Peygamber'e “Ey Allah'ın Resûlü! Bana izin ver. Ben bir memlekete gideyim ki, hiç kimseden korkmadan orada Allah'a kulluk yapayım” deyince Hz. Peygamber ona Habeşistan'a hicret etmek için izin verdi. Bunun üzerine çıkıp Necâşi'ye gitti.¹²

2.2. Rüya'da Görülen Hicret Yurdunun Medine olduğu ile Yemâme ve Hecer Olduğu Zannını İçeren Rivayetler ve Değerlendirmesi

Hz. Peygamber hac ve ticaret için Mekke'ye gelen gruplarla gizlice görüşmüş, onlara İslam'ı tebliğ etmiştir. Allah Resûlü ve Müslümanların gündemini oldukça fazla meşgul eden bu mesele rüyalara da konu olmuştur. Kaynaklar Hz. Peygamberin hicret yerine işaret eden farklı rivayetleri nakletmektedir.

Beyhakî, (ö. 458/1066), hicret yerini konu edinen rüya ilgili şöyle bir rivayet paylaşmıştır: “...Hz. Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur: “*Ben rüyada kendimi Mekke'den hurmalıkları olan bir araziye hicret ediyor gördüm. Düşüncem, o hurmalık arazinin Yemâme ya da Hecer olduğudur. Bir de gördüm ki, o, Câhiliye'de Yesrib denilen Medine'dir.*”¹³ Ben orada birtakım sığırlar gördüm. Allah en hayırlıdır (Allah'ın onlar için yapacağı en hayırlıdır). Sonra gördüm ki, o sığırlar, Uhud günü şehit edilen mü'minlerdir. O hayır da Allah'ın onunla getirmiş olduğu hayır ve Bedir gününden sonra Allah'ın bizlere onunla vermiş olduğu sıdkın sevabıdır”.¹⁴ İbn Kesîr (ö. 774/1373), yukarıdaki rivayetin bir kısmının Buhârî'de (ö. 256/870) geçtiğini belirterek Ebû Mûsâ kanalıyla kaydetmiş ancak bu rivayet, zikri geçen rivayetin “Medine/Yesrib imiş”¹⁵ kısmına kadarki parçasını içermektedir diye kaydetmiştir. Buhârî'de geçtiğini belirttiği ve “Medine/Yesribmiş” ifadesiyle kestiği rivayetin daha sıhhatli olduğunu belirtmeliyiz.

¹¹ Ebû'l-Hasan Nûreddîn Alî b. Ebî Bekr b. Suleymân el-Heygemî, *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*, ed. Hüsameddîn el-Ûdsî (Kahire: Mektebetü'l-Ûdsî, 1414), 6/27 (Hadis No: 9843); M. Y. Kandelevi, *Hayâtü's-Sahabe* (İstanbul: Akçağ Yayınları, 2018), 1:334.

¹² Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhalik el-Basrî Bezzâr (öl. 292/905), *Müsnedü'l-Bezzâr*, thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, 1-18, (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988), 4/153; Kandelevi, *Hayat*, 1:334; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, çev. Abdülvehhab Öztürk, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006), 231.

¹³ Buhârî, *Sahîh*, Ta'bir, 92 (39/49); Ebi Bekr b. Ahmed el-Hüseyn el-Beyhaki, *Delâilü'n-Nübüvve ve ma'rifeti ahvali's-sahibi's-şer'iyye*, thk.: Abdulmu'ti Kal'aci, (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1408/1988), 3/203; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4/420; 5/342-343.

¹⁴ Beyhaki, *Delâil*, 3/203-204; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/330-333.

¹⁵ Beyhaki, *Delâil*, 3/203-204; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5/342-343.

Zira İbn Kesîr'in detay zikrettiği rivayetteki “*Ben birtakım sığırlar gördüm...*” kısmından itibaren Hz. Peygamber'in (sas) Uhud savaşına çıkmadan önce Medine'deyken gördüğü rüyanın bu rivayete eklendiğini ifade edebiliriz.

İbn Kesîr, Ebû Mûsâ el-Eşârî'den gelen başka bir rivayeti daha kaydetmiştir ki, ilk kısmı yukarıda Buhârî'ye isnad ettiği kısım ile aynı, ikinci kısım ise kendi naklettiği rivayetten biraz farklı ancak bu rivayetin de ikinci kısmı Hz. Peygamber'in Medine'de Uhud savaşıyla ilgili zikredilen rüyalarıyla alakalıdır.¹⁶ Bu rivayetteki ikinci kısım kaynaklarda şöyle geçmektedir: “Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “... *Yine o rüyamda gördüm ki, ben kılıcımı sallıyorum ama kılıcımın ağzı kırıldı. İşte bu kırıklık, Uhud gününde Müslümanlara isabet eden musibettir. Sonra bir kez daha kılıcımı salladım. Eskisinden daha güzel hale geldi. O da Allah'ın getirdiği fetih ve mü'minlerin bir araya gelip toplanmasıdır. Yine o rüyamda bir öküz gördüm. Allah'ın işi hayırdır. Anladım ki, onlar da Uhud gününde öldürülen mü'minler grubudur. Hayra gelince; o, Allah'ın getirdiği hayır ve doğruluk sevabıdır ki, Bedir gününden sonra bize gelmiştir.*”¹⁷ Ebû Mûsâ veya diğer raviler, hicret ile Uhud savaşına işaret eden rüyaları bir rivayette toplamış olabileceği gibi başka bir rivayete karıştırılmış olan bu rivayeti tek rivayetmiş gibi algılamış da olabilirler.

Rüyaya göre Allah Resûlü (sas), büyük ihtimalle Yemâme¹⁸ ve Hecer¹⁹ şehirlerini daha iyi tanıyıp bildiği için bu iki şehirden biri olacağı zannına kapılmıştır.²⁰ Arap yarımadasında hurmalığı olan başka şehirler elbette vardı ancak Hz. Peygamber bu yerlerin, bahsi geçen iki şehir olabileceğine işaret etmiştir. Rivayet edilen bu rüyaya çeşitli mekânlar sonradan eklenmiş olabileceği de ihtimal dâhilindedir.

Zikri geçen rivayete baktığımızda; Hz. Peygamber'in (sas) bu rüyasını daha sonraları Medine'de anlatmış olması gerekmektedir. Zira Ebû Mûsâ'nın Hz. Peygamberle ilk defa karşılaştıkları tarihi dikkate aldığımızda bu olayı Mekke'de iken duyup nakletmiş olması mümkün gözükmemektedir. Çünkü o bir vesile ile Hayber'de bulunduğu sırada (7/628) Habeşistan'daki Müslümanlarla birlikte Medine'ye gelmiş ve Hz. Peygamber'in Hayber'de olduğunu öğrenince Câfer b. Ebî Tâlib'le birlikte oraya gitmiştir.²¹ Yahut da başkasından mürsel olarak duyup nakletmiştir. Ayrıca bu rivayete konu olan rüyanın, II. Akabe görüşmeleri öncesi görülmüş ve açıklanmış olması gerekmektedir. Başka bir ihtimal de Medinelilerin daveti sonrası bu rüya görülmüş, Allah'ın onayı ile de Medine'ye hicrete izin verilmiştir.

İbn Kesîr, bu kez başka bir senetle yukarıdaki hadis ilk cümlesini, metinde hiçbir yer ifadesi geçmeksizin paylaşmaktadır. İbn Kesîr, Hz. Aişe'ye isnadla naklettiği rivayette, Resûlullah'ın Mekke'de iken Müslümanlara şöyle dediğini rivayet eder: “*Artık sizin hicret edeceğiniz yurt, iki kara taşlık arasında sürülmemiş hurmalık bir yer olarak bana gösterildi.*”²²

¹⁶ İbn Kesîr, el-Bidâye, 5/343-344.

¹⁷ Müslim, *Sahîh*, Rüya, 20 (2272); İbni Mâce, *Sünen*, 10/118-121; İbni Mâce, *Sünen*, 10/118-121; İbn Kesîr, el-Bidâye, 5/343-344; 6/250-259; Hidayet Aydar, “Hz. Muhammed'in Bazı Rüyalari ve Yaptığı Rüya Yorumlarından Örnekler”, *EKEV Akademi Dergisi* 9/25 (Güz 2005), 95.

¹⁸ İslâm öncesi Yemâme'de Hicr panayırı kurulurdu. İbn el-Muhabber, *Arap Kültürü*, çev. Adem Apak, İsmail Güler, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 200.

¹⁹ İslâm öncesi Arap yarımadasında yer alan meşhur el-Muşakkâr panayırı, Hecer bölgesinde yer alıyordu. İbn Habîb, *el-Muhabber*, 198.

²⁰ Hz. Peygamber'in çocukken Hecer topraklarında yer alan el-Muşakkâr ismindeki panayıra ticârî bir seyahatte bulunmuştur. Muhammed Hamîdullah, “Hz. Peygamber'in İslâm Öncesi Seyahatleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Abdullah Aydın, 4. Sayı (1980), 334-336; Murat Sarıcık, “Cahiliye Döneminde Arap Yarımadası Panayırları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/31 2013, 115.

²¹ İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer, (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1421/2001), 4/99; İmam Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaûd, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.), 2/383; M. Yaşar Kandemir, “Ebû Mûsâ el-Eş'ârî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/190-192.

²² İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, çev. Harun Bekiroğlu (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 96; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5/343-347; Sallâbî, Ali Muhammed, *Siyer-i Nebi*, çev. Mustafa Kasadar vd. (İstanbul: Ravza yayınları, 2017), 1/425.

Resûlullah (sas) böyle deyince, bazı kimseler Medine tarafına hicret etti. Habeşistan'a hicret etmiş olan Müslümanlar da Medine'ye döndüler.²³ Bu rivayete bakıldığında; Allah Resûlü'nün mekân ile ilgili yorumu karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere bu rüya ve yorumu, tarihi olarak, Medinelilerin Hz. Peygamber'i ve Müslümanları Medine'ye davet ettikleri II. Akabe biatının yapıldığı görüşmeyle anlam kazanmaktadır. Ancak konuyla ilgili rüyaların Akabe biatlarıyla ilişkisini gösteren bir kayıt tespit edilememiştir.

2.3. Rüya'da Görülen Yerin Medine, Bahreyn ve Kinnesrin Olduğu Yorumunu İçeren Rivayetler ve Değerlendirmesi

Hicret yeri olarak zikredilen farklı beldeler de bulunmaktadır. İbn Kesîr'in garip yorumuyla kaydettiği başka bir rivayette şöyle bir bilgi geçmektedir: Rivayete göre Hz. Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur: *"Doğrusu yüce Allah, bana şöyle vahyetti. Şu üç beldeden hangisine inersen orası senin hicret diyarın olacaktır: Medine, Bahreyn ve Kinnesrin"* İlim ehli kimseler dediler ki: Sonra Resûlullah'ın Medine'ye gitmesine karar verildi. O da oraya hicret etmelerini ahabına emretti.²⁴ İbn Kesîr'in "garip" yorumu, kendi şehirlerini Medine'yle birlikte zikrederek bu yerlere fazilet yükleme gayreti içerisinde olanların kurguladıkları bir rivayet olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Zira bu mekânlarla ilgili tüm değerlendirmelerin tarihi vakıalardan uzak olduğunu kaynakların genel verilerine göre müşahede edebilmekteyiz. Yine Allah Resûlü'nün Mekke dışından gelen tâcir ve hacı kabilelerine dini tebliğ etmekle birlikte Müslümanlara şehirlerini açmaları teklifinde bulunduğu, kâfilelerin ise bu tekliflere olumsuz cevap verdikleri de zikredilmektedir.²⁵ Oysa bu rivayet, tüm olağan görüşmelerin ve taleplerin dışında -Medine hariç- hicret mekânlarına işaret etmektedir.

3. BEDİR GÜNÜ GÖRÜLEN RÜYA, YORUMU VE ÂYETLE TEYİDİ

Müslümanlar Medine'ye hicret ettikten sonra müşriklerle irtibat sona ermemiş, müşrikler küçük gruplarla Medine'ye saldırmaya ve Müslümanları tahkir etmeye devam etmişlerdir. Hz. Peygamber (sas) Müşriklere yönelik seriye ve gazveler düzenlenmiş, neticede iki grup ilk defa Bedir'de karşılaşmıştır. İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233) kaydına göre; Allah Resûlü, Bedir savaşı öncesi gölgeliğinde Allah'a yalvarıyordu. Öyle ki omuzundan ridâsı düştü. Ebû Bekir onu alıp tekrar omuzuna koydu ve en son Allah Resûlüne şöyle dedi: *"Rabbine bu kadar duâ yeter. Mutlaka O sana vermiş olduğu sözü yerine getirecektir"*. Hz. Peygamber, gölgelikte biraz uykuya daldı. Uyandıktan sonra: *"Ey Ebû Bekir, Allah'ın yardımı sana gelmiş bulunuyor. İşte Cebrail atının dizginlerini tutmuş, onu sürmüş geliyor ve yüce Allah da bununla ilgili olarak: "Hani siz Rabbinizden yardım istiyordunuz"*²⁶ mealindeki buyruğunu inzal buyurmuştur. Daha sonra Resûlullah (sas) gölgeliğinden Enfal suresinde geçen: *"Bugün o topluluk yenilecektir ve arkalarını dönüp kaçacaklardır"*²⁷ mealindeki ilahi buyruğu okuyarak çıktı ve Müslümanları savaşmaya teşvik ederek şunları söyledi: *"Muhammed'in nefsinin elinde tutan Allah'a yemin ederim, bugün onlarla kim savaşır ve sabredip sevabını Allah'tan bekleyerek ileri atılıp geri çekilmeyerek savaşırsa yüce Allah mutlaka onu cennetine koyacaktır."*²⁸ Sonra savaş, meleklerden oluşan yardım ordusunun katılımıyla zaferle sonuçlanmıştır.

²³ Beyhakî, *Delâil*, 2/459; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4/420.

²⁴ Beyhakî, *Delâil*, 2/458; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4/421-422.

²⁵ İmam Ebî Muhammed Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdulfazîz Şelebî, Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 1426/2005, 366; Ahmed b. Yahyâ el-Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, thk. Muhammed Hamîdullah, (Mısır: Dâru'l-Meârif bi Mısır, 1959), 1/237-238.

²⁶ Enfal, 8/9.

²⁷ el-Kamer, 54/45.

²⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk.: Ebi'l Fida Abdullah Kâdi, (Beirut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407/1987), 2/23.

Meleklerin savaşa dâhil olduğu ile ilgili ayetlere gelince bunlar: **“Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da ben peş peşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurdu”. Allah, sadece kazanacağınız zafere bir müjde olsun ve o sayede bütün endişeleriniz silinip kalpleriniz huzura ersin diye sizi meleklerle destekledi. Yoksa yardım ve zafer ancak Allah tarafındandır. Şüphesiz ki Allah, kudreti dâima üstün gelen, her işi ve hükmü sağlam ve hikmetli olanıdır.”**²⁹ **“And olsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir’de yardım etmişti. O hâlde Allah’a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız. Hani sen mü’minlere, “Rabbinizin, indirilmiş üç bin melek ile yardım etmesi size yetmez mi?” diyordun. Evet, sabrettiğiniz ve Allah’a karşı gelmekten sakındığınız takdirde; onlar ansızın üzerinize gelseler bile Rabbiniz nişanlı beş bin melek ile size yardım eder. Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla yatışsın diye yaptı. Yardım ve zafer ancak mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah katındadır.”**³⁰ ayetleridir.

İbn Kesîr’in el-Ümevî’ye? (ö. 349/960) isnadla naklettiği rivayete göre; Resûlullah, savaşın yapılacağı günün gecesinde gölgelikte uyumuş ve kendilerine izin vermedikçe savaşmamaları için insanlara emir vermişti. Müşrik ordusu, İslâm karargâhına yaklaştığında Ebû Bekir es-Siddîk, Resûlullah’ı şu sözlerle uyarmaya başlamıştı: “Ya Resûlullah! Bize yaklaştılar. Uyan artık.” Resûlullah uyumakta iken Cenâb-ı Allah, müşrik ordusunun sayısını ona az göstermişti.” İbn Kesîr, bu rivayeti zikrettikten sonra “bu cidden gariptir” ifadesiyle hayretini ifade etmiştir. Lakin konuyla ilgili naklettiği ayet bilgileriyle mesele değerlendirilince bir makuliyeti söz konusu olmaktadır. Ayrıca zaten kendisi de ilgili ayetleri bu bahiste zikretmiştir. İbn Kesîr’in, İbn Abbas’tan gelen Bedir savaşına katılanların sayısı ve savaşın tarihinin zikredildiği rivayette: **“Allah onları uykunda sana az gösteriyordu, Çok göstermiş olsaydı, yılacak ve bu hususta çekişmeye başlayacaktınız. Fakat Allah sizi kurtardı. Karşılaştığınızda, olacak işi oldurmak için, onları gözlerinize az gösteriyor ve sizi de onların gözünde azaltıyordu”**³¹ ayetleri geçmektedir ki, bu ayet, el-Ümevî’ye isnad edilen rivayetin manasını teyid etmektedir kanaatindeyiz. Şu kadar ki, Allah Resûlü’nün gördüğü rüyası ve yaptığı yoruma ilişkin bir anlatı da söz konusu değildir. Muhtemelen İbn Kesîr bu sebeple “garip” ifadesiyle değerlendirmiştir.

Yine konuyla ilgili ayetleri ve kısmen tefsirini bu bahiste zikrederek meselenin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamıştır. İbn Kesîr değerlendirmesini şöyle yapmaktadır: “İki ordu karşılaştığında Cenâb-ı Allah, her birini diğerinin gözüne az gösterdi ki, birbirlerine karşı cesaretli olsunlar. Bunda da Cenâb-ı Allah’ın sonsuz bir hikmeti vardı. Bu husus, Al-i İmrân sûresindeki şu ayete ters düşmemektedir: **“Karşı karşıya gelen iki topluluğun durumlarında sizin için ibret vardır. Biri Allah yolunda savaşanlardır. Diğer inkârcılardır ki, bunlar karşı tarafı, gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla destekler.”**³² Bu hususta nakledilen ilk kavlin en doğru olanına göre yukarıdaki ayetin manası şöyledir: Kâfir grup, mü’min grubu kendi sayılarının iki misli kadar görüyordu. Kılıçların çekilmesi ve savaşın kızışması esnasında mü’minleri kendilerinin iki misli sayıda görmüşlerdi. Allah kalplerine korku bırakmıştı. Bu sebeple kâfirler önceleri mü’minleri az miktarda görmüşlerdi. Sonra Allah, onlara kendi nusreti ile yardımcı oldu. Onları kâfirlerin gözlerine iki misli gösterdi. Bunun üzerine gevşediler. Zaaf gösterip mağlup oldular. Bu yüzden yüce Allah buyurmuş ki: **“Allah dilediğini yardımıyla destekler. Bunda görebilenler için ibret vardır.”**³³ Zikri geçen ayetler ve bunlara istinaden yapılan tüm değerlendirmeler konuyla ilgili rüyayı ve teyidini göstermektedir kanaatindeyiz.

²⁹ Enfal, 9-10.

³⁰ Âl-i İmrân, 123-128.

³¹ Enfâl, 43-44

³² Âl-i İmrân, 13

³³ Âl-i İmrân, 13. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5/85-86.

4. UHUD SAVAŞI İLE İLGİLİ GÖRDÜĞÜ RÜYA VE DEĞERLENDİRMESİ

Allah Resûlü, Uhud gazvesinden önce savaşın nerede yapılacağı hususunda ashabıyla istişare etmiş ve neticede özellikle aralarında gençlerin olduğu sahabenin isteği üzerine şehrin dışında yapılmasına karar verilmişti. Hz. Peygamber, istişareden önce gördüğü bir rüyayı karar sonrasında ashabıyla paylaşmıştır.³⁴ Birbirine benzer ifadelerle kaynaklarda geçen konuyla ilgili rivayetlerin, bazı kaynaklarda daha geniş bazılarında ise kesitler halinde zikredildiğini müşahede etmekteyiz.

Uhud savaşıyla ilgili görülen rüya ve yorumuyla alakalı en ayrıntılı ve diğer rivayetleri de içerisinde barındıran Mûsâ b. Ukbe'nin (ö. 141/758) nakletmiş olduğu şu rivayettir: "Kureyşliler dönüp kendilerine tabi olan müşrik Arapları topladılar. Ebû Süfyan b. Harb da Kureyş topluluğuyla birlikte Bedir vak'asının ertesi senesi Şevval ayında yola çıktı. Nihayet Uhud dağının iki tarafındaki vadiye indiler. Bedir savaşıma katılmamış olan Müslümanlar, o savaşa katılmadıklarından pişman olmuşlar ve düşmanın karşısına çıkmayı arzulamışlardı ki, Bedir gününde mü'min kardeşlerinin harcamış oldukları çabayı kendileri de harcasınlar. Ebû Süfyan ile müşrikler, Uhud dağının eteklerine indiklerinde Bedir savaşıma katılmamış olan Müslümanlar -düşmanın kendilerine karşı geldiğini görünce- sevindiler ve: "Allah arzumuzu yerine getirdi." dediler. Sonra Resûlullah (s.a.v.), cuma gecesi bir rüya gördü. Bu rüyası da gerçekleşti. Ashabından birkaç kişi yanına geldi. Onlara şöyle dedi: "Dün gece uyurken şöyle bir rüya gördüm: Bir öküz boğazlanıyordu. Vallahi Allah'ın yaptığında hayır vardır. Kılıcım Zülfikarın da ağzından kırıldığını gördüm. Bundan hoşlanmadım. Bu gördüklerim birer musibet idiler. Kendimi sağlam bir zırh içinde gördüm ve bir koçu takip ettiğimi de gördüm." Resûlullah (sas), bu rüyasını ashabına anlattığında onlar şöyle dediler: -Ya Resûlallah! Bu rüyayı nasıl te'vil ettin? Resûlullah buyurdu ki: "Öküzün boğazlanmasını şöyle te'vil ettim: Bizden de müşriklerden de adamlar öleceklerdir. Ama kılıcımın ağzında gedik açılmasından hoşlanmadım." Bazıları dediler ki: Resûlullah'ın kılıcının yüzüne isabet eden rüyadaki darbeye gelince, Uhud gününde Resûlullah'ın mübarek yüzüne düşman tarafından darbe vuruldu. Onun dişini kırdılar. Dudağını yardılar. Ona bu darbeyi vuran, Utbe b. Ebî Vakkas idi. Öküzün boğazlanmasına gelince bu, Uhud gününde öldürülen Müslümanlar şeklinde te'vil edilmiştir. Resûlullah (sas), rüyasının te'vilini anlatırken şöyle demişti: "Peşi sıra gittiğim koça gelince, bu düşmanın reisidir ki; Allah onu öldürecektir. Sağlam zırha gelince, bunu Medine olarak te'vil ettim. Bekleyin, çoluk çocuğunuzu evlere saklayın. Kalelerde muhafaza altına alın. Eğer müşrikler Medine'ye girerlerse, sokaklarda onlarla savaşırız. Evlerin üstünden onlara ok atarız." Müslümanlar, Medine sokaklarını taşlarla örmüşlerdi. Onu kale haline getirmişlerdi. Bedir savaşıma katılmamış olan Müslümanlar ise şöyle demişlerdi: "Bugünün gelmesini arzuluyorduk. Bunun için Allah'a dua ediyorduk. İşte Cenâb-ı Allah, arzumuzu gerçekleştirdi ve mesafeyi yakınlaştırdı." Ensâr'dan bir adamda şöyle dedi: -Ya Resûlallah, mahallemizde onlarla savaşamazsak ne zaman savaşacağız? Bazı adamlar da şöyle dediler: -Eğer korkmuyorsak, bizi savaşmaktan alıkoyan nedir? Doğru sözlü olup, sözlerini yerine getiren bazı kimseler de -ki onlardan biri de Abdülmuttalib oğlu Hamza'dır- şöyle dediler: "Sana kitabı indirene yemin olsun ki ya Resûlallah, müşriklerle mücadele edeceğiz! Benû Sâlim kabilesinden Nuaym b. Malik b. Sa'lebe de şöyle dedi: -Ey Allah'ın peygamberi! Bizi Cennet'ten mahrum bırakma. Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben Cennet'e gireceğim. Resûlullah (s.a.v.), ona sordu: "Ne ile Cennet'e gireceksin?" Dedi ki: -Allah'ı ve Rasûlünü sevmiş olmakla ve savaş gününde cepheden kaçmamakla gireceğim. Buyurdu ki: "Doğru söyledin". Gerçekten bu zat, Uhud savaşında şehit oldu. İnsanların birçoğu, Medine'den çıkıp düşmanla karşılaşmak istedi. Resûlullah'ın sözüne ve görüşüne uymadılar. Eğer onun kendilerine emrettiğine razı olsalardı, belki daha iyi olurdu... Bazı kimseler hata ettiklerini anlayınca dediler ki: "Resûlullah, Medine'de kalmamızı emretmişti. Ama Allah'ın ne istediğini o daha iyi bilir. Çünkü gökten ona vahiy geliyor." Böyle dedikten sonra Resûlullah'a şöyle dediler: -Ya Resûlallah! Daha önce bize emrettiğin gibi Medine'de kalsak iyi olmaz mı?

³⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 366; Sallâbî, *Siyer-i Nebi*, 2/122. K

Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Bir peygamber zırhını giydikten ve düşmana karşı çıkmaları için insanlara duyuruda bulunduktan sonra düşmanla savaşmadıkça geri dönmesi ve zırhını çıkarması doğru olmaz. Daha önce Medine’de kalmanız için size çağrıda bulunmuştum. Ama siz ıskalım dediniz. Savaş anında düşmanla karşılaştığınızda Allah’a karşı takvalı olmanızı ve sabır göstermenizi size tavsiye ediyorum. Allah’ın size vereceği emri bekleyin. O emri yerine getirin.”³⁵

İbn İshak’ın (ö. 151/768) eserinde ise konu şöyle geçmektedir: “Kureyşliler geldiler, Medine’ye yakın bir vadi kenarı üzerinde bulunan kanalın çorak iç kısmında karargâh kurdular. Resûlullah ve Müslümanlar, onların karargâh kurdukları yeri öğrenince, Resûlullah Müslümanlara, “Şüphesiz ki, ben (rüyamda) küçük bir topluluk ve kılıcımın ucunda da bir gedik gördüm. Ellerimi de sağlam bir zırhın içine sokmuştum. Bunun yorumu Medine’dir. Eğer siz uygun görürseniz, Medine’de kalın, onları da karargâh kurdukları yerde bırakın. Eğer onlar orada kalırlarsa kötü bir yerde kalmış olurlar. Eğer Medine’ye girmeye kalkıştırlarsa onlarla burada savaşırız.” dedi. Kureyşliler, Uhud’da karargâh kurdukları yere çarşamba günü gelmişlerdi. Geldikleri gün (çarşamba), perşembe ve cuma günleri orada kaldılar. Resûlullah da Cuma namazını kıldıktan sonra gitti, Uhud’dan bir köşeyi tuttu. Hicrî 3. yılın Şevval ayının ortasında cumartesi günü karşılaştılar. Abdullah b. Übey b. Selûl’ün (öl. 9/631) görüşü Resûlullah’ın görüşüyle uyuşuyordu. Onun görüşü de Medine’den çıkmamaktı. Resûlullah Medine’den çıkmayı hoş karşılamıyordu. Uhud’da, Allah Teâlâ’nın kendilerine şehitlik mertebesini ihsan ettiği bazı kimseler ve Bedir Savaşı’na katılmayanlar, Resûlullah’ın huzuruna çıkarak, “Ya Resûlullah! Bizimle birlikte düşmanlarımıza karşı dışarı çık. Onlardan korktuğumuzu veya onlar karşısında zayıf durumda olduğumuzu zannetmesinler.” dediler. Abdullah b. Übey b. Selûl ise “Ya Resûlullah! Medine’de kal. Eğer onlar, buldukları yerde kalırlarsa, kötü bir yerde kalmış olurlar. Eğer geri dönerlerse, geldikleri gibi rezil olarak geri dönmüş olurlar. Eğer Medine’ye girmeye kalkıştırlarsa, erkekler onlarla çarpışır, çocuklar ve kadınlar da üzerlerine taş atarlar.” dedi. Fakat insanlarda Allah’a kavuşma arzusu içinde olanlar, Resûlullah’a gidip gelmeye devam ettiler. Nihayet o da evine girdi ve ümmetinin arzusu üzerine harp giysilerini giydi. Bu, cuma günü, Cuma namazı çıkışından sonra olmuştu. O gün Ensâr’ın Benü’n-Neccâr kolundan olan Mâlik b. Amr da vefat etmişti. Resûlullah onun cenaze namazını kıldırdı. Sonra Uhud’a gitmek üzere çıktı. İnsanlar Resûlullah’ın Uhud’a gitme kararından pişman olmuşlar ve “Resûlullah’ı bu kararı almaya biz zorladık” demeye başladılar. Sonra da gidip, “Ya Resûlullah! Seni, bu karar almaya biz zorladık. Sen otur, şehirde kal. Bizim seni bu işe zorlamamız uygun değil. Allah’ın rahmeti senin üzerine olsun.” dediler. Resûlullah da, “Peygamber, ümmeti için savaşmak üzere savaş elbisesini (zırhını) giydikten sonra, savaşmadıkça onu çıkarması uygun olmaz” buyurdu.³⁶

Dârimî’nin (ö. 255/869) eserinde zikrettiği konuyla ilgili bir hadiste Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: “(Rüyamda) gördüm ki, sanki ben çok sağlam bir zırhın içindeyim. Bir de boğazlanan bir sığır gördüm. Ben yorumladım ki, bu zırh, Medine’dir; bu sığır ise (şehid edilecek) bir topluluktur. Vallahi (bu onlar için) daha hayırlıdır.” Şayet biz Medine’de kalırsak, onlar üzerimize geldiklerinde, onlarla savaşırız!” Bunun üzerine Ensar: “Vallahi onlar üzerimize cahiliye döneminde bile gelememişlerdi. Müslümanlık döneminde mi gelecekler?” dediler. O zaman Hz. Peygamber: “O halde istediğiniz gibi yapın!” buyurdu. Sonra Ensar’ın bazısı bazısına: “Hz. Peygamber’in görüşünü geri çevirdik?” deyip geldiler ve “Ya Resûlullah, sen istediğin gibi yap!” dediler. Bu sefer Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Şimdi durum şu ki, hiçbir Peygamber’e, zırhını giyince, savaşmadıkça onu çıkarması yakışmaz!”³⁷

³⁵ Mûsâ b. Ukbe, *el-Meğazi*, tahrir: Muhammed Bakış Ebû Malik, el-Memleketü’l-Mağribiyye Câmiatu İbn Zehra, 1994, s.183-185; Beyhakî, *Delâil*, 3/203-205; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5/345-347.

³⁶ Muhammed b. İshak, *Kitabu’s-Siyer ve’l-Meğazi*, thk. Süheyl Zekkar, (b.y.: Dâru’l-fikr, 1398/1978), 324-325.

³⁷ Darimî, *Sünen-i Darimi Tercüme Şerhi*. çev. Abdullah Aydınli (İstanbul: Madve Yayınları, 1996), Rüya, 13 (2165).

Ahmet Cevdet Paşa, ilgili rüyaya istinaden Uhud'a çıkmayıp Medine'de kalınması yönündeki Hz. Peygamber'in tavsiyesiyle alakalı şöyle bir değerlendirme yapmıştır: "Gerçekten öyle savunmada bulunmak, hâle uygundu. Çünkü Medine'nin her tarafı, yapılar ve duvarlarla çevrili ve geçit yerleri, istihkâmlarla kapanmış olduğundan, bir kale sayılırdı. Resûl-i Ekrem'in rüyasında gördüğü üzere kuvvetli bir zırh gibiydi."³⁸

İbn Abbas'a (ö. 68/687-88) isnad edilen daha detay açıklamalar içeren rivayete göre ise, konu şöyle zikredilmektedir: "Resûlullah (sas), Bedir gününde kılıcı Zülfikarı üzengisi ile bacağı arasına koydu. Uhud gününde bu hususta bir rüya görmüştü. Şöyle ki: Uhud günü olunca müşrikler, Müslümanlara karşı geldiler. Resûlullah, Medine'de kalıp müşriklerle orada savaşmayı uygun görmüştü. Ama Bedir savaşına katılmamış bazı kimseler gelip: '-Ya Resûlallah, Medine'den çıkıp Uhud'da müşriklerle savaşalım.' dediler. Onlar, Bedir savaşına katılıp da fazilet kazanmış olanlar gibi fazilet kazanmak ümidiyle böyle demişlerdi. Resûlullah'a bu şekilde ısrarda bulundular. Nihayet o, savaş elbiselerini giydi ama sonra bu kişiler pişman olup: '-Ya Rasûlallah, Medine'de kal. Doğru olan, senin görüşündür.' dedilerse de Resûlullah, onlara şu cevabı verdi: "*Bir peygamber zırhını giydikten sonra, Allah kendisiyle düşmanı arasında hükmünü verinceye kadar zırhını indirmesi uygun olmaz.*" O gün zırhını giymeden önce Resûlullah, onlara şöyle demişti: "Rüyamda sağlam bir zırh içinde olduğumu gördüm. Bunu Medine olarak te'vil ettim ve yine bir koçun peşi sıra gittiğimi gördüm. Bunu da müşriklerin reisini öldüreceğim şeklinde te'vil ettim. Kılıcım zülfikarın ağzında bir gedik meydana geldiğini gördüm. Bunu da sizin saflarınız arasında bir gedik açılacağı şeklinde te'vil ettim. Bir öküzün boğazlandığını gördüm. Öküzün boğazlanmasına gelince, vallahi Allah'ın yaptığı iş hayırlıdır. Bunda hayır vardır."³⁹ İbn Kesîr, Resûlullah'ın bu rüyası, te'vil ettiği şekilde gerçekleşti diye belirttikten sonra Sünen sahiplerinin bu rivayete eklediği bir bilgiyi de zikretmiş ancak bu bilgiyi tuhaf ve garip olarak değerlendirmiştir.⁴⁰ Bu rüyayla ilgili şunları belirtebiliriz ki, Allah Resûlü rüyasında gördüğü işaretlerden hareketle Medine'de kalınmasını önermiş ancak dışarıda yapılması noktasında ashab ısrarcı olunca rüyasındaki öküz sembolü ve yorumundan bahsetmemiştir. Bunu da ordunun şevkini kırmak istemediği şeklinde değerlendirebiliriz. Ancak Uhud savaşı sonrasında rüyasını tekrar zikredip o rüyada geçen görsele işaret eden karşılığın "Uhud Şehidleri" olduğunu açıklamıştır. İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) diğer metinlerdeki rivayetlere göre onlardan bir kesit olarak kaydettiği ve ilim ehli diye tavsif ettiği birisinden naklettiği rivayete göre; Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: "***Bana ait bir öküzün kesildiğini gördüm. Buyurdu ki: Öküze gelince ashabımdan birtakım kişilerin öldürülmesidir. Kılıcımın ağzındaki gördüğüm kırığa gelince bu, Ehl-i Beytim'den öldürülecek bir adamdır.***"⁴¹ İbn Hişâm'ın zikrettiği rivayete göre ise, Allah Resûlü rüyasını anlattığı sırada rüyada geçen "sığırlar" ve "kılıçtaki kırık"la ilgili yorumunu da yapmıştır. Benzer ifadeler içeren ve kesitler halinde başka senetlerle zikredilen rivayetler de mevcuttur.⁴² Beyhakî de geçen rivayete ise, Ehl-i Beytten öldürülecek olan kişi Hz. Hamza olarak yorumlanıp rivayete eklenmiştir.⁴³ Kaynakların kaydettiği başka bir rivayette şu bilgiler zikredilmiştir. Rasûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: "*Ben rüyamda kendimi, bir kılıç salladığımı ve kılıcımın ortasının kırılıp bir gedik açıldığını gördüm. Bunun te'vili Uhud günü mü'minlerden isabet alanlar imiş. Sonra bir kere daha kılıç salladım. Kılıç bu sefer olduğundan daha güzel hâle döndü. Bunun te'vili de Allah'ın onunla getirdiği fetih ve mü'minlerin birleşmeleridir*"⁴⁴

³⁸ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih*, 1:102.

³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/34-35; Belâzürî, *Ensâb*, 1/314-315; Beyhakî, *Delâil*, 3/204-205; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5/342-344.

⁴⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5/343-345.

⁴¹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 652; Beyhakî, *Delâil*, 3/204-205; Ahmet Cevdet Paşa, *Peygamberler ve Halifeler Tarihi 1-2 (Kıyas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ)*. sad. Metin Muhsin Bozkurt (İstanbul: Akit Yayınları, 1997), 1/102.

⁴² İbn Hişâm, *es-Sîre*, 652; Beyhakî, *Delâil*, 2/515-516; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5/342-347; M. F. Safiyyürrahman, *Peygamber Efendimizin Hayatı ve Daveti*, çev. H. İbrahim Kutlay (İstanbul: Risâle Yayınları, 2016), 253-254.

⁴³ Beyhakî, *Delâil*, 3/205.

⁴⁴ Dârimî, *Sünen*, Kitabu'r-rüya, 13 (2158); Buhârî, *Sahih*, Kitâbu't-Ta'bir, 91 (44); Müslim, *Sahih*, Rüya, 20 (2272).

Ebû Mûsâ'dan (ö. 42/662-63) gelen bu rivayet, ilk kısmının Uhud savaşı öncesi görülen rüyanın Uhud savaşı sonrası yorumlanması sonucuna götürmektedir. "Fetih ve müminlerin birleşmesi" şeklinde yorumlanan kısmın nereye hamledildiği bizce kapalı kalmaktadır. Muhtemelen Ebû Mûsâ yahut ondan rivayette bulunanlar, hicret yurduyla alakalı rüyada olduğu gibi yine farklı anlatıları karıştırıp birleştirerek tek rivayette nakletmişlerdir.

5. HZ. PEYGAMBER'İN RÜYASI VE HUDEYBİYE GAZASI

Kaynakların anlatısına göre, Allah Resûlü Hicri 6. yılda Medine'de iken rüyasında ashabıyla birlikte Mekke'ye varıp haccettiklerini görmüş ve bunun vuku bulacağını haber vermişti. Ashab da rüyanın hemen o yıl gerçekleşeceğini sanmıştı. Mekke'ye girip de Kâbe'yi tavaf edeceklerine hiç şüphe etmezlerken, ağır şartlarla bir barış antlaşması yaptılar. Bu şartlar gereği o yıl Kâbe'yi tavaftan mahrum olarak geri dönmek zorunda kalmışlardı. Bu durum bazı sahabeye ağır geldiğinden neredeyse karşılaştıkları imtihana içlerinden bir kısmı yenik düşecekti⁴⁵ Öyle ki, Hz. Ömer, Allah Resûlüne: "Ya Resûlullah, sen Kâbe'ye varıp tavaf edeceksiniz demedin mi?" diye çıkmış, Allah Resûlü de: "Evet, dedim, ama bu sene demedim. Yine diyorum ki: Mekke'ye girip sa'y ve tavaf edeceğiz" buyurmuştu.⁴⁶ İbn Hişâm ise Fetih Sûresinin, "**And olsun ki Allah, peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tasdik etti... Ey inananlar siz, Allah dilerse, güven içinde başlarınızı tıraş etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz...**" 27. âyetini vererek konuyla ilgili izahatını şöyle yapmıştır: "Çünkü Resûlullah (sas) onların korkmadan Mekke'ye gireceklerini, başlarını tıraş edeceklerini ve bunun neticesinde büyük bir fethin olacağını görmüştü."⁴⁷ Ertesi yıl Allah Resûlü, sahabeyle birlikte Mekke'ye girdiler. Kâbe'yi tavaf edip Safa Merve arası sa'y yaptılar ve Kâbe'yi ziyaret hükümlerini yerine getirdiler. Böylece Resûl-i Ekrem'in Hudeybiye hâdisesinden evvelce görmüş olduğu rüya, aynıyla gerçekleşmiş oldu.⁴⁸ İbn Hişâm, Ebû Ubeyde'nin anlatısına göre bu umre hakkında Cenâb-ı Allah, şu ayet-i kerimeyi inzâl buyurmuştur: "**And olsun ki Allah, peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tasdik eder. Ey inananlar! Siz, Allah dilerse, güven için de başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bilir, size, bundan başka, yakın zamanda bir zafer verecektir.**"⁴⁹ İbn Hişâm bu ayetteki Fetihle Hudeybiye sulhunun kastedildiğini yazmıştır.⁵⁰ Diğer bazı kaynaklar ise bu ayet-i kerimede geçen fetih kelimesi ile Hayber'in fethinin kastedildiğini belirtmişlerdir. Bu ayet-i kerimede geçen fetih kelimesi ile Hayber fethi kastedilmiştir.⁵¹ Allah Resûlünün işareti olan ancak kaynaklarda net bir anlatısı olmayan rüyasının ve yorumunun ayetle teyid edilerek karşılık bulunduğunu tarihi rivayetlerden anlayabiliyoruz.

6. PEYGAMBERLİK İDDİASINDA BULUNAN MÜTENEBBÎLER İLE İLGİLİ RÜYASI VE YORUMU

Kaynakların kaydettiğine göre, Yemâme rahmanı olarak bilinen Müseylime (ö. 12/633), Beni Hanîfe'nin reisi olup halkını yaptığı büyülerle etki altına alan birisiydi. Rivayetlere göre, hicri 9. yılda kabilesi olan Hanîfeoğulları heyetiyle birlikte Medine'ye gelmiş ve Allah Resûlünden kendisini veliaht tayin etmesini istemiş, Allah Resûlünün olumsuz cevabı üzerine beldesine dönerek Hz. Muhammed'e (sas) peygamberlikte ortak olduğunu halkına inandırmıştı. Daha sonra Allah Resûlü'ne yönetimi paylaşma hususunda teklifte bulunduğu bir mektup göndermiş, Hz. Peygamber'in onu yalanlayan cevabi mektubuyla karşılaşmıştır.

⁴⁵ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih*, 1/139-140; Safiyyürrahman, *Peygamber Efendimiz*, 339.

⁴⁶ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih*, 1/139-140).

⁴⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 656.

⁴⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4/380-389; Ahmet Cevdet Paşa, *Târih*, 1/148-149).

⁴⁹ el-Fetih, 27

⁵⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 656.

⁵¹ Beyhakî, *Delâil*, 4: 156-157; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 6/397.

Rivayetlerden anladığımız kadarıyla Allah Resûlü, muhtemelen daha önce gördüğü ancak unutturulan rüyasını, sahtekâr Müseylime'den gelen mektup ve sahtekâr Esved'in haberi sonrası hatırlamış ve sahabesiyle paylaşmıştı.⁵² İbn Kesîr, onunla ilgili aşağı yukarı bütün rivayetleri -hadis kaynaklarında geçenler dâhil- bir arada zikretmiştir⁵³

Müslim'de (ö. 261/875), Resûlullah'ın (sas) rüyası ve Müseylime'nin iddiasını konu edinen rivayetler şöyle zikredilmektedir. Konunun ehemmiyetine binaen rivayetleri bir arada vermeyi uygun görmekteyiz.

İbni Abbâs şöyle bir rivayette bulunmuştur: “Müseylemetü'l-Kezzâb Peygamber (sas) zamanında Medine'ye geldi de: Muhammed kendisinden sonra bu işi bana bırakırsa ona tâbi olurum demeye başladı. Medine'ye kendi kavminden birçok insanlar arasında gelmişti. Peygamber'in (sas) beraberinde Sabit b. Kays b. Şemmas (ö. 12/633) olduğu halde onun yanına geldi. Hz. Peygamber'in elinde bir hurma dalı parçası vardı. Arkadaşlarının içindeki Müseylime'nin başına durarak: “*Benden şu parçayı istemiş olsan onu sana vermem. Ben Allah'ın senin hakkındaki emrine tecavüz edemem. (Bana itaattan} geri dönersen Allah mutlaka seni tepeleyecektir. Öyle zannediyorum ki sen, hakkında bana ne gösterildi ise gösterilmiş olan kimsesin. İşte Sabit benden ötürü sana cevap verecek*” buyurdu. Sonra ondan ayrıldı.⁵⁴

İbn Abbâs başka bir rivayette daha bulunmuştur: Peygamber'in (sas): “Sen, hakkında bana ne gösterildi ise gösterilmiş olan kimsesin” sözünü sordum da Ebû Hüreyre (ö. 58/678) bana haber verdi ki: Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur: “*Bir defa ben uyurken elimde altından iki bilezik gördüm. Bunların hâli beni meşgul etti. Derken rüyamda bana onları üfürmem vahy edildi. Ben de üfürdüm de uçtular. Ben bunları benden sonra çıkacak iki yalancı (peygamber) diye te'vil ettim. Bunlardan birisi San'a'nın reisi Ansî, diğeri Yemâme'nin reisi Müseylime idi*”.⁵⁵

Buhârî ve diğer bazı kaynaklarda kaydedilen rivayete göre; ...Ubeydullah b. Abdullah (öl. 98/716) şöyle demiştir: Ben Abdullah b. Abbas'tan (öl. 68/687-688) Resûlullah'ın (sas) zikretmiş olduğu rüyasını sordum. İbn Abbas şöyle dedi: Bana Resûlullah'ın şöyle buyurduğu zikrolundu: “*Ben uyurken rüyamda ellerime altından iki bilezik konulduğunu gördüm. (Bunlar kadın zineti olduğu için) bunlardan korktum ve bunları çirkin gördüm. Bunun üzerine bana izin verildi de ben bunları üfledim. Bunların ikisi de uçtu. Ben bu iki bileziği benden sonra çıkacak olan iki yalancı (peygamberlik iddiasında bulunan) ile te'vil ettim*”. Ubeydullah b. Abdullah: “Onlardan biri Feyrûz (Fîrûz) ed-Deylemî'nin (öl. 53/673) Yemen'de öldürdüğü Esved el-Ansî'dir (öl. 11/632)⁵⁶, diğeri de Müseylime'dir”⁵⁷ (öl. 12/633), demiştir. Bu hadiste iki sahtekârın Esved el-Ansî ve Müseylime olduğunu ravi belirtmektedir.⁵⁸

⁵² İmam Ebi'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzürî, Fütûhu'l-Büldân, thk. Abdullah Enis et-Tabba', (Beyrut: el-Mektebetü'l-Meârif, 1987/1407), 119-122/146-148.

⁵³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7/253-254; Safiyyürrahman, *Peygamber Efendimiz*, 458-459.

⁵⁴ Müslim, *Rüya*, 21 (2273); Beyhakî, *Delâil*, 5/334; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7/253-254; Safiyyürrahman, *Peygamber Efendimiz*, 458-459.

⁵⁵ Müslim, *Sahih*, *Rüya*, 21 (2274); Tirmizî, *Sünen*, *Rüya*, 11 (2459); Beyhakî, *Delâil*, 5/334; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7/253-254.

⁵⁶ Esved b. Kâb el-Ansî: San'a'da çıkıp peygamberlik iddiasında bulundu. O esnada Resûl-i Ekrem (sas) hayatta idi. el-Ansî o çevrede kendisine bir hayli taraftar topladı ve Müslümanlarla savaştı. Nihayet Resûl-i Ekrem'in sağlığında bu sahte peygamber Feyrûz ed-Deylemî tarafından öldürüldü. Hüseyin Algül, “Esved el-Ansî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/440-441.

⁵⁷ Müseyleme'tü'l-Kezzâb (Müseyleme b. Habib): Yemâme'de türeyip peygamberlik iddiasında bulundu. Bazı rivayetlere göre ilk zamanlarda müslümanlığı kabul etmiş. Sonra mürted olup böyle bir sahtekârlığa başvurmuştur. Bu sahtekâr da Hz. Hamza'nın katili olup bilâhare müslüman olan Vahşi tarafından, Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti döneminde öldürüldü. Vahşi'nin onu öldürdükten sonra: Ben câhiliye döneminde insanların en hayırlısını şehit ettim. Müslümanlık döneminde de insanların en kötüsünü öldürdüm, dediği söylenmiştir. Muhammed b. Ömer b. Vâkîdî, *Kitâbü'r-ridde mea nebze min fütûhi'l-İrâk*, thk. Yahyâ el-Cebûrî (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1410/1990), 1/36; Ahmet Önkal, “Müseylemetülkezzâb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/90-91.

⁵⁸ Buhârî, *Sahih*, Ta'bir, 91 (38); Beyhakî, *Delâil*, 5/334; Safiyyürrahman, *Peygamber Efendimiz*, 458-459.

Bazı kaynaklar da aynı içerikteki rivayeti, Ebû Sâid el-Hudrî (öl. 74/693-694) yoluyla kaydetmişlerdir.⁵⁹ İbn Mâce (ö. 273/887) aynı rivayeti Ebû Hureyre yoluyla zikretmiştir.⁶⁰

7. SONUÇ

Allah Resûlü'nün tarihi vakalarla ilgili rüyalarını içeren rivayetler oldukça fazladır ancak bu rivayetler üzerinden yapılan rüyalara dair çalışmalar yetersizdir. Zikri geçen konulara dair nakledilen hadisler kaynaklarda farklılık arz etse de muhteva yönünden hemen hemen aynıdır. Bu farklılıkların da râvi kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Allah Resûlü'nün rüyasını, özel ya da bir topluluk karşısında zikretmesine bağlı olarak farklılık arz edebileceği gibi, ravilerin dinledikleri rüyanın hatırladıkları bir kısmını yahut kendi algı ve ifadeleriyle yeniden şekillendirip nakletme durumları da söz konusu olabilir. Dolayısıyla birçok farklı yoldan, içeriği aşağı yukarı aynı olan rivayetlerin sıhhatini kabul etmenin makul olduğunu belirtebiliriz. Rivayetlerdeki ana içeriğin birbirinden ciddi şekilde farklılık gösterdiği rivayetlerde ise daha temkinli yaklaşılması gerektiği kanaatini de ayrıca ifade etmeliyiz. Bu bağlamda, hicret yerinin Medine olduğunu ifade eden yahut işaret eden rüya rivayetleri, fiili karşılığıyla doğrulanmıştır.

Bedir Savaşı'nın öncesinde Allah Resûlü'nün (sas), meleklerin yardımı geldiği ile ilgili rüya rivayeti çok ayrıntılı ve de birçok farklı senetle gelmemesine rağmen Kur'an ayetleriyle onaylandığı için rüya rivayetinin fiili karşılık bulunduğunu belirtebiliriz.

Uhud Savaşıyla ilgili zikredilen rüya rivayetlerinin birbirlerini teyid ettiğini, Allah Resûlü'nün gördüğü rüyayı yorumlayıp Medine'de kalınması yönündeki düşüncesini ashabına istişare için açmakla birlikte onların kararına uyduğunu görüyoruz. Buradaki rüya konusunun istişareye açılmasının, rüya ile amel edilmemesine işaret ettiği şeklinde anlamakla birlikte, Allah Resûlü'nün rüyasının ilahi kader gereği fiili olarak karşılık bulunduğunu da ifade edebiliriz.

Umre ziyaretini içeren rüya ile ilgili de özel zikredilen bir rivayet söz konusu değildir ancak tarihi olayın gerçekleşmesinin temelinde Allah Resûlü'nün bu husus ilgili gördüğü rüyanın esas teşkil ettiği açıktır. Hudeybiye sulhu sonrası ashabın tavrını nakleden rivayetlerde rüya mevzubahis olduğu gibi Kur'an ayetleriyle de olayın rüya eksenli oluşunun teyidini görmekteyiz.

Peygamberlik iddiasında bulunan sahtekârlarla ilgili zikri geçen rüya rivayetlerinin de, gerek dini gerek siyasal iddia olarak karşılık bulunduğunu da ilgili rivayetlerden anlayabiliyoruz.

Netice itibarıyla araştırmaya esas rivayetlerin bazılarında tartışmaya meydan verebilecek ravi kaynaklı problemlerin olabileceğini belirtebiliriz. Ancak genel olarak rivayet içeriklerinin birbirlerini teyid eden özellikte olması çalışmanın değerini ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmanın ana teması olan 'rüya'nın; rüya ile gerçeğin, bâtın ile zâhirin, ölüm-hayat ve ba's'ın, dünya ve âhiretin karşılığının Hz. Peygamber'in hayatında gerçekleşmesi gerçeklik ilişkisine sahip olduğunu göstermesi açısından da değerli bir özelliktedir.

KAYNAKÇA

Ahmet Cevdet Paşa. *Peygamberler ve Halifeler Tarihi 1-2 (Kıyas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ)*. sad. Metin Muhsin Bozkurt. İstanbul: Akit Yayınları, 1997.

Algül, Hüseyin. "Esved el-Ansî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Aydar, Hidayet. "Hz. Muhammed'in Bazı Rüyaları ve Yaptığı Rüya Yorumlarından Örnekler". *EKEV Akademi Dergisi* 9/25 (Güz 2005).

Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî (ö. 279/892-93). *Ensâbu'l-Eşraf*. thk. Muhammed Hamîdullah, Mısır: Dâru'l-Meârif bi Mısır, 1959.

Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî (ö. 279/892-93). *Fütûhu'l-Büldân*, thk. Abdullah Enîs et-Tabba'. Beyrut: el-Mektebetü'l-Meârif, 1407/1987.

⁵⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1090; İbn Mâce, *Sünen*, 3 (3950).

⁶⁰ İbn Mâce, *Sünen*, 3 (3950).

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî (ö. 458/1066). *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvali's-Sahibi's-Şeriyeye*. thk.: Abdulmu'ti Kal'aci. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1408/1988.

Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî (ö. 292/905). *Müsnedü'l-Bezzâr*. thk. Mahfuzurrahman Zeynullah. 18 cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1988.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870). *el-Câmi'u's-Şahîh*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1423/2002.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869). *Sünen-i Dârimî*. tsh: Mi'rac Muhammed. Karaçi: Kadîmi Kütübi Hancı, 1337.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869). *Sünen-i Dârimî Tercüme Şerhi*. çev. Abdullah Aydınli. İstanbul: Madve Yayınları, 1996.

Ebû Dâvud, Ebû Dâvud Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889). *Sünen-i Ebî Dâvud*. thk.: Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan Âli Selman. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1424.

Hamîdullah, Muhammed. "Hz. Peygamber'in İslam Öncesi Seyahatleri". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. çev. Abdullah Aydınli, 4. Sayı (1980).

Heysemî, Ebü'l-Hasen Nürüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî (ö. 807/1405). *Mecma'u'z-Zevâid ve Menba'u'l-Fevâid*. 10 cilt. ed. Hüsameddîn el-Şudsî. Kahire: Mektebetü'l-Şudsî, 1414.

İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî (ö. 245/860). *el-Muhabber, Arap Kültürü*. çev. Adem Apak, İsmail Güler. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.

İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî (ö. 354/965). *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*. çev. Harun Bekiroğlu. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.

İbn Hişâm. Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî (ö. 218/833). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sakâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdulhafız Şelebî. Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 1426/2005.

İbn İshak, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî (ö. 151/768). *Kitabu's-Siyer ve'l-Meğazi*. thk. Süheyl Zekkar. b.y.: Dâru'l-Fikr, 1398/1978.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkî el-Hanbelî (ö. 751/1350). *Zâdü'l-Meâd*. İstanbul: İklim Yayınları, 1990.

İbn Kesîr, Hafız İmadüddin Ebi'l-Fida İsmail b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî ed-Dımaşkî (ö. 774/1373). *el-Bidâye ve'n-Nihaye*. thk. Abdullah b. Abdul-Muhsin et-Türkî. b.y.: Dâru Hicr, ts.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (ö. 273/887). *Sünen-i İbn-i Mâce*. b.y.: Dâru't-Te'sil, 1435/2013.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (ö. 230/845). *Kitabu't-Tabakâti'l-Kebîr*. thk. Alî Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1421/2001.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî (ö. 597/1201). *Şifatü's-Şafve*. çev. Abdülvehhab Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2006.

İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (ö. 630/1233). *el-Kâmil fi't-Târih*. thk. Ebi'l Fida Abdullah Kadi. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407/1987.

İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795). *Muvaftâ*. 5 cilt. b.y.: Mecmuatu'l-Furkânî't-Ticâriyye, 1424/2023.

Kandehlevi, M. Y. *Hayatu's-Sahabe*. 4 cilt. İstanbul: Akçağ Yayınları, 2018.

Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Mûsâ el-Eş'arî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Mûsâ b. Ukbe. Ebû Muhammed Mûsâ b. Ukbe b. Ebî Ayyâş el-Kureşî el-Esedî el-Medenî (ö. 141/758). *el-Meğazi*. tahrir: Muhammed Bakış Ebû Malik. b.y.: el-Memleketü'l-Mağribiyye Câmiatu İbn Zehra, 1994.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875). *el-Câmi 'u'ş-şahîh*. Riyad: Beytü'l-Efkâri'd-Devliyye, 1419/1997.

Önkâl, Ahmet. "Müseylümetülkezzâb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Safiyürrahman M. F. *Peygamber Efendimizin Hayatı ve Daveti*. çev. H. İbrahim Kutlay, İstanbul: Risâle Yayınları, 2016.

Sallâbî, Ali Muhammed. *Siyer-i Nebi 1-2*. çev. Mustafa Kasadar vd. İstanbul: Ravza Yayınları, 2017.

Sarıcık, Murat. "Cahiliye Döneminde Arap Yarımadası Panayırıları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2/31 (2013).

Taberânî. Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb (ö. 360/971). *Mu'cemü's-Sağîr Tercüme ve Şerhi*. çev. İsmail Mutlu. İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 1997.

Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 279/892). *Sünenü't-Tirmizi*. 5 cilt. thk. ve nşr.: Merkezü'l- buhûsi ve tekniyyeti'l-ma'lumat, b.y.: Dâru't-Te'sil, 1437/2016.

Vâkîdî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî (ö. 207/823). *Kitâbü'r-ridde mea nebze min fütûhi'l-İrâk*. thk. Yahyâ el-Cebûrî. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1410/1990.

Zehebî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân (ö. 748/1348). *Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnaûd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.